

7/17534

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Basın ve Halkla İlişkiler Müşavirliği

Sayı : B.16.0.BHL.0.00.00.00/ 169838
Konu : Soru Önergesi

17 / 10 / 2006

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI'NA

İlgi: TBMM Başkanlığı Kanunlar ve Kararlar Dairesi Başkanlığının 26/09/2006 tarihli ve A.01.0.GNS.0.10.00.02/25616 sayılı yazısı.

İzmir Milletvekili Sayın Serpil YILDIZ'ın 7/17534-25786 Esas No'lu soru önergesinin cevabı ekte sunulmaktadır.

Bilgilerinizi arz ederim.

Atilla KOÇ
Bakan

EK:
Cevap (4 sayfa)

DAĞITIM:
Gereği:
TBMM Başkanlığına

Bilgi:
Başbakanlığa

**İZMİR MİLLETVEKİLİ SAYIN SERPİL YILDIZ'IN 7/17534-25786 ESAS NO'LU
YAZILI SORU ÖNERGESİNE İSTİNADEN HAZIRLANAN BAKANLIĞIMIZ
CEVABI**

SORU: 1-

Moğolistan'da bulunan Bilge Kağan, Kültigin ve Tonyukuk anıtlarının korumasız olarak kaderine terk edildiği iddiaları doğru mudur?

CEVAP: 1-

Orhun Yazıtları, Göktürk İmparatorluğu'nun ünlü hükümdarı Bilge Kağan devrinden kalma altı adet yazılı dikilitaştır. Moğolistan'ın kuzeyinde, Baykal Gölü'nün güneyinde, Orhun Irmağı vadisindeki Koşo Saydam Gölü yakınlarındadır. Bu yazıtlardan Köl Tigin ve Bilge Kağan yazıtları, Kocho Tsaydam bölgesindeki Orhun Irmağı civarında; Bilge Tonyukuk yazıtları ise, Köl Tigin ve Bilge Kağan yazıtlarından yaklaşık 360 km uzakta, Tola Irmağı'nın yukarı yatağındaki Bayn Tsokto (Bayn Çokto) bölgesindedir. Bilge Tonyukuk yazıtlarının, (Orhun Irmağı civarında olmamasına rağmen), Orhun yazıtlarıyla birlikte düşünülmesi, anılması Köl Tigin ve Bilge Kağan yazıtları ile aynı döneme ait olması ve aynı konulan içermesindendir. Yazıtlar Türk dili, tarihi, edebiyatı, sanatı, töresi hakkında önemli bilgiler vermektedirler. Türk ve Türkçe adı, ilk kez Doğu Göktürkler dönemine ait bu yazıtlarda geçmektedir. Orhun Abideleri'ni ilk kez 1889 yılında Rus tarihçi Yardintsev bulmuştur. 1890'da bir Fin heyeti, 1891-de de bir Rus heyeti burada incelemelerde bulunmuştur. Bu heyetler yazıları çözememişlerdir. Fakat 1893 yılında Danimarkalı bilgin Vilhelm Thomseru 38 harfli alfabeyi çözerek yazıtları okumayı başarmıştır.

Türk tarihinin bugün için bilinen en eski yazılı belgeleri olma özelliği taşıyan Göktürk Abideleri'nin bulunduğu bölgede yeraltı araştırmaları yapılarak, yeni buluntulara ulaşarak külliye'nin yeniden inşasının yapılarak 1300 yıl önceki durumlarının canlandırılması amacıyla Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı ve Moğolistan Eğitim ve Bilim Bakanlığı arasında 1994 yılında anlaşmanın imzalanması ve anlaşmanın Moğolistan Parlamentosu tarafından onaylanması ile 'Moğolistan'daki Türk Anıtları Projesi' başlamıştır. Proje kapsamında 1997-2006 yılları arasında kazı, jeofizik, epigrafi, müze, restorasyon, koruma ve onarım, harita çalışmaları yürütülmüştür.

Proje kapsamında gerçekleştirilen çalışmalar ve uygulamalar:

- Kitabelerin bulunduğu yerlerin ayrıntılı topografik haritaların yapılması, konum ve planlarının bu haritalara işlenmesi, anıt külliye'nin plan, rölöve, fotogrametrik belgeleme yollarıyla şimdiki durumlarının ortaya konması, bozulma dereceleri ile nedenlerinin belirlenmesi, koruma sağlamlaştırma ve restorasyon yöntemlerinin belirlenmesi, kırık ve kayıpların saptanarak tamamlama çareleri araştırılmıştır.
- 2000 yılında arkeolojik kazı ve araştırma çalışmaları (jeofizik, jeolojik, epigrafi, taş koruma, onarım ve restorasyon çalışmaları) sürdürülmüştür.
- Kazı çalışmaları sonucunda Bilge Kağan Külliyesi'nin tüm detaylarının elde edilmesi

sonucu yeniden canlandırma projesi için taslak bir planlama yapılmıştır.

- 2000 yılı kazı çalışmaları sonucu çok sayıda değerli buluntu elde edilmiştir.
- Bilge Kağan Külliyesi'nde 2001 yılı çalışmaları kapsamında ortaya çıkarılan Bilge Kağan ya da bir yakınma ait olduğu düşünülen yaklaşık 4000 parçadan oluşan altın, gümüş, bronz ve değerli taş eserler ve daha önceki çalışmalarda elde edilen buluntular 8 Nisan 2004 tarihinde açılan Türk Kültür Varlıkları Teşhir Salonunda sergilenmeye başlanmıştır.
- Bilge Kağan ve Köl Tigin Anıtlarının bulunduğu Orhun Vadisi ve Tonyukuk Külliyesi'nin bulunduğu bölgenin Moğolistan Hükümeti tarafından sit alanı olarak ilan edilmiş ve **2004 yılında alan UNESCO tarafından Dünya Miras Listesine kabul edilmiştir.** Üç parça halinde bulunan Bilge Kağan Yazıtı birleştirilerek tek parça halinde sergilenmeye başlanmıştır.
- Moğolistan'da sergilenen buluntuların ülkemizde sergilenebilmesi amacıyla TİKA adına Ulan Bator Program Koordinatörlüğü ile Moğolistan Kültürel Mirası Koruma Merkezi arasında bir protokol imzalanarak eserlerden en önemlilerinin silikon kalıplan alınmıştır (38 parçanın ikişer adet kalıpları alınmıştır).
- TİKA tarafından görevlendirilen İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü okutmanı Yüksel DEDE ve Moğolistan Kültürel Mirası Koruma Merkezinde görev yapan 4 uzman değerli buluntuların kopyalama çalışmalarını tamamlamıştır. Kopyalanan eserler Moğolistan Tarih Müzesi Türk Kültür Varlıkları Teşhir Salonunda sergilenmektedir.
- Yazıtların kopyalama çalışmaları yapılmıştır.

2006 yılında hazırlıkları başlayan çalışmalar:

- Depo-müze-kazı evinin müze haline dönüştürülmesi,
- Bölgeye elektrik ve su sağlanması,
- Köl Tigin Külliyesinde temel seviyesinde yeniden canlandırılması,
- Çevre düzenlemesi, çalışmalarının hazırlıkları başlamıştır.

Devam eden çalışmalar:

- TİKA Başkanlığı tarafından Göktürklerle ait yazıtların bulunduğu Orhun Vadisi'ne ulaşımı kolaylaştırması amacıyla 'Bilge Kağan Karayolu' yapımına başlanmıştır.
- Ülkemizden bir akademisyen başkanlığında Anıtların ve Kaplumbağa kaidelerinin kopyalama çalışmaları devam etmektedir.

SORU: 2-

Türk Kültürü ve Türk Tarihi için son derece önemli olan Orhun Anıtlarının restorasyon çalışmaları için ne kadar ödenek ayrılmıştır? Restorasyon çalışmaları uzman bir ekip tarafından mı yapılmaktadır? Bu anıtlar için Moğolistan Hükümeti ile bir protokol ve kültürel işbirliği anlaşması yapılmış mıdır?

CEVAP: 2-

Çok boyutlu ve geniş programlı olarak yürütülen araştırma çalışmaları restorasyon projelerine dönüşme aşamasındadır. Konunun önemine binaen, 2007 yılında proje çalışmaları ile ortaya çıkacak yaklaşık maliyetlere göre ilk ödenek temin edilerek, proje çalışmalarıyla birlikte acil müdahalesi gereken kısımlar için onarım çalışmalarına başlatılması planlanmaktadır.

Çalışmalar ülkemizden ilgili bilim adamları ile kurumlar, Moğolistan eğitim, Bilim ve Kültür Bakanlığı, UNESCO Moğolistan temsilciliği, Moğolistan Bilimler Akademisi Arkeoloji Enstitüsü ve Moğolistan Milli Tarih Müzesi işbirliğinde yürütülmektedir.

MOĞOLİSTAN'DAKİ TÜRK ANITLARI PROJESİ'NE BAKANLIĞIMIZIN KATKISI:

- 20 Mart 1998 tarihinde Bakanlığımız ve TİKA arasında Proje kapsamındaki çalışmalara yön vermek amacıyla protokol imzalanmıştır.
- 1998 yılında Depo Müze İnşaatına ait ihale çalışmalarına katılmak üzere Restorasyon ve Yapı İşleri eski Daire Başkan Vekili Recai ENBATAN'ın katılımı sağlanmıştır.

Proje kapsamında gerçekleştirilen Yüksek Kurul toplantılarına imzalanan protokol gereği katılım sağlanarak görüş verilmiştir.

Konuyla ilgili Moğolistan'dan gelen heyetlerle yapılan toplantılara katılım sağlanmıştır.

1999 yılında projeye destek için Bakanlığımızdan ödenek talep edilmiş ancak yatırım programında yer almaması nedeni ile olumsuz cevap verilmiştir.

Moğolistan Hükümeti ile Ülkemiz arasında Bakanlığımızın görüşleri de alınarak anlaşma imzalanmıştır.

2001 yılı saha çalışmaları için Anadolu Medeniyetleri Müzesi eski Müdürü İlhan TEMİZSOY görevlendirilmiştir.

2004 yılında Müzecilik konusunda seminer vermek üzere Moğolistan Hükümetinin daveti ile Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Restorasyon ve Konservasyon laboratuvarında görevli Kimya Mühendisi Konservatör Latif ÖZÜN görevlendirilmiştir.

SORU: 3-

Orhun Anıtları'nı koruma altına almayı düşünüyor musunuz? Orhun Anıtları'nın bire bir örneklerini ülkemizin bir ilinde sergileyerek Türk kültürüne ve tarihine hizmet etmiş olmaz mıyız?

CEVAP: 3-

Koruma ve Restorasyon amacıyla yürütülen projelerde Orhun Anıtları için olduğu gibi, genellikle: tarihi, belgesel v.b. niteliklerin korunması ve sorunlarının çözülmesi; yapı malzemesinin ömrünün uzatılmasına yönelik tedbirlerin alınması ve içinde yer aldığı çevrenin yaşamına etkin olarak katılmasının sağlanması amaçlanmaktadır. Saptama, irdeleme, çözümleme-değerlendirme yöntemi kullanan ÇAĞDAŞ RESTORASYON anlayışı, sadece

bugünkü durum ile yetinmeyip geçmişe yönelik araştırma yaparak gelecekteki karakterinin belirlenmesine giden uzun yolda sağlıklı adımlar atmayı hedeflemektedir.

Orhun Anıtları gibi, Türk Kültür Tarihine ait, Milli sınırlarımız dışında yer alan örneklerinin belli ölçekteki modellerinin yer aldığı ve her bir anıtın özellikleri ile Türk Kültür Tarihi için olan öneminin, müzecilik anlayışı ile ele alınarak işitsel görsel araçlar eşliğinde sunulduğu bir Türk Tarihi Müzesi Projesinin Türk Kültürüne ve Tarihine büyük katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Bakanlığımız böyle bir projenin gerçekleşmesi için planlama çalışmasını 2007 yılında yapmayı hedeflemektedir.